

PÉLDÁUL NAGYKÁLLÓ

Nagykálló közigazgatásilag nem város, csupán nagyközség; Nyíregyházától délkeletre fekszik 20 kilométernyi távolságban — s ez az általános magyar tragédián felül a külön tragédiája. Már mint hogy nem esik ő ma egybe Nyíregyházával. Mert hatvan év előtt Kálló még nagy volt és dicső, de a kállóiaknak nem volt hajlamuk a vasúthoz mint átkos újításhoz, féltették tőle a fuvarozást, nem akarták kettéhasíttatni, s elcsúfíttatni a földjeiket, hadakoztak ellene, a nyíregyházi polgárok meg hadakoztak érte, a vasutat tehát Nyíregyházának építették, s íme a végeredmény: Nyíregyháza ma ötvenezer lakójú város, Nagyálló pedig volt, nincs, lakosai száma 9800, megyei székhely volt, ma már nem az, a megyeháza Nyíregyházára került, a Mária Terézia korában épült, óriási barokk stílű épület ma elme-gyógyintézetül szolgál; még a kórház is átköltözött Nyíregyházára, pedig azt a város egy nagynevű szülötte alapította, dr. Korányi Frigyes báró.

Ilyenformán Nagyálló nem több, mint jó példa annak bemutatására, hogy milyen képet is mutat egy oly tempójú esés, amely már zuhanásnak is beillik. Virágzó múlt, sivár jelen, legalábbis bizonytalan jövő találkozója az a Nagyálló, s mint ilyen nemcsak iskolapélda, hanem több ennél, valóságos kuriózum. Keress Nagyállón bármit, amit nem találsz, arra a felelet: volt, nincs. Micsodán is kezdjem? Például volt autóbusz-összeköttetése a tiszai városokkal, az megszűnt. Volt itt öt autótaxi a helybeli forgalom lebonyolítására — persze a konjunktúrában próbálkozott meg Nagyálló a fölfelé töréssel —, ma újra csak egylovas rozoga kocsik járnak a pályaudvarra s onnan vissza a községbe, legtöbbször üresen. Volt helyi lap, megszűnt. Volt szálloda öt szobával, megszűnt; utazók, kereskedelmi ügynökök nem is járnak Kállóra, nincs miért. Sőt még fürdő is volt, az igaz, hogy régen, még a Kállay Miklós által alapított Elysiumban, de ahogy ma már csak meséket hallani erről az Elysiumról, úgy mesének tűnik fel az is, hogy itt valaha meg lehetett fürödni. Pedig az Elysiumban még színi előadásokat is tartottak, ha nem is éppen forgó színpadon. Mozi előadásról ne is beszéljünk, de ma még mozgóképeket sem tudnak bemutatni Kállóban, mert volt ugyan egy mozi, de látogatás hiánya miatt az is megszűnt. Cukrászda — micsoda polgári ambíció a kállóiaktól! — egymás után hat bukott meg az elmúlt években. Van azonban kocsma, legalább negyven. A kállóiak azonban

nem iszákosak, a kocsmák üresek. Magánautó egy van a községben, ezenfelül működik egy közüzemi autó, a gazdavédő rendeletek óta az is igen lustán, mert ugyebár ez az autó nem is lehetne más, mint a bírósági végrehajtóé.

Nagyközség ez a Nagykálló, a külső ismérvei szerint nem város ma már, de azért nem is falu. Egészen különös valami. Mindjárt maga a képe. A belső területe 1000 kat. hold, ezen a területen 1300 lakóház épült, csak a lakóházak a legpirinyóbb putrik, kicsinyek, faluk vályog vagy vertföld, a tetejük nád. Ha ma megfoltoznak egy kilyukadt tetőt, a födél is nád, de még az is előfordul, hogy szalma; ha új tetővel fődnek egy viskót, megint csak nádat használnak. A házak ablakai aprók, olyan ablak is akad, amelyiknek a hossza nem több hatvan, szélessége pedig negyven centiméternél. A tűrhető épületek is elhanyagoltak, tatarozásnak sehol semmi nyoma; a legkevesebb, hogy egy olyan háznak is, amelyben valami helyi intellektuel lakik, vedlik a fala, lyukas a teteje, egy-két ablaktáblája törött, az üveget a ráámájához ragasztó gitt feliben már lehullott. A nádtetejű viskók egymás hegyén-hátán sorakoznak, kert nincs, udvar alig van. Mi lenne, ha itt tűz ütne ki, viharos időben?

Pedig a tűz nem is ritka. Csak az elmúlt márciusban is két ház égett le. 24-én például kigyulladt Tulipán Sándor háza. Kenyeret sütöttek, a kéményből kiszálló szikráktól tüzet fogott a nád. Szerencse, hogy szélcsendes volt az idő. Tulipán háza — véletlenül — elégséges távolságra esik a környező házaktól. A tüzeset tehát megmaradt ártatlan, egyszerű, ingyenes falusi szórakozásnak. Este nyolckor gyulladt ki a tető, nyolc óra öt perckor már szóltak a harangok, nyolc óra harminckor már megjelent a tűzoltóság, és — igazán bámulatos gyorsaság, hiszen önkéntes tűzoltók, akik nincsenek készenlétben! — két fecskendővel érkeztek, az egyiket üzembe sem helyezhették, mert csak egy kút volt a közelben. A működő fecskendő egy fél óra alatt kiszította a kút tartalmát, s kilencetől kezdve szabadon és háborítatlanul éghetett a Tulipán háza. A kállóiak igen mérsékelt számban sétáltak ki a tűzhöz, s kilenc után már mentek is hazafelé. A ház úgy lobogott, mint a kandeláber, de tízig elégett minden, ami éghető volt, éjjel előtt az utolsó parázs is kihűnyt.

A kállóiak — szinte világvárosi együttes, ha a különféle kategóriákra való oszlást tekintjük — mindjárt vallások szerint csak ennyifélék: 4000 református, 2700 katolikus, 1300 zsidó, 1100 görög katolikus, 200 evangélikus, 50 görögkeleti, 40 unitárius, ezeken felül és kívül vannak nazarénusok, kinnyomozhatatlan felekezetűek s más irat- és adatnélküliek, sőt isten bocsá' még felekezetnélküli is akad ott. A zsidók — kelet-magyarországi típus — kétfélék, nem neológok és ortodoxok, hanem ortodoxok és hogy úgy mondjam, legortodoxabbak. Legtöbben kaftánban járnak, de legalábbis tinccsel, már a kis gyerekek is.

Persze, minden felekezetnek külön elemi iskolája van, hogy a gyermekek így készüljenek fel a „társadalmi szolidaritásra”.

Megható képet nyújt egy ilyen iskola, kis növendékeivel és tanítóival.

Például a reformátusok iskolája. Pompás a felszerelése, minden jel szerint kitűnően oktathatnak benne. De a gyermekek szegényesen, rongyosan öltözöttek, sápadtak és szomorúak. És — szinte félek leírni, de mivel csak szeretből fakad e megállapításom, hát mégis leírom — egy szép gyereket se láttam, vagy négy osztály 300 növendéke között. A szegények gyermekei! (Általában inkább csak a szegényeknek vannak gyermekeik.) Micsoda pocskolós történt itt a nép erejével! Micsoda életviszonyok és micsoda munkaviszonyok eredménye a századokon át való — nem is tudom minek nevezzem: kontraszelekció, vagy elkorcsosítás, vagy mi. Hogy egészen pontos legyek, egy jobb figurájú s jóképű fiút láttam, rá is mutattam: na, ez csinos gyerek! Hát az a tanító fia volt. Megszólítottam néhány gyereket, délután, mikor az iskolából hazafelé mentek: mit ettetek ma ebédre? Ők közül háromtól kaptam azt a választ, hogy kenyeret. Volt olyan, aki hideg krumplicevest evett otthon. Semmi mást.

De nemcsak ez a megható (egyben nyugtalanító), hanem az is, hogy a gyermekek az iskolában a tanító dirigálása mellett énekelnek. Hát egész többszólamos dalokat énekeltek el. Jelölül annak, hogy mi mindenre megtaníthatók. Ha az ember gondolkozni kezd és arról is ábrándozik, hogy mi lenne, ha például kielégítően táplálnák őket és utódaikat vagy száz éven át! Bizonyára nem látna az ember olyan jelenetet, mint például az, hogy két kis testvért vezettek az iskolaorvos, dr. K. L. elé; az egyiknek csupa ótvar volt a feje, de úgy, hogy a füle is csaknem levált már róla; a másiknak megtele volt a teste sebekkel. Azt hittem, egyforma betegségben szenvednek, de nem, az egyik ótvaros volt, a másik rühös. Az orvos kenőcsöket írt, de ki bírja megcsináltatni az orvosságot. Miből? És ki fog azután vigyázni, hogy a gyermekek tiszták legyenek, illetve tiszták lehessenek? Arról nem is beszélve, hogy talán még ótvar és rüh ellen is — legalábbis mint profilaxis — célszerű, ha a gyermekek esznek is.

1934.